

45. Платон: вчення про ідеї, етичні і соціологічні погляди.

Платон був учень Сократа, та у своїй філософії вирішував не завершені проблеми свого вчителя. За всієї специфічності своєї етичної концепції Платон усе ж дотримувався панівного принципу античного світосприймання - космологізму, властивої йому залежності людини від світових начал і царства ідей. Хоча Платон і не виокремив етику як особливу дисципліну, не здійснив власне теоретичного дослідження Моралі, проте він розробив філософські підвалини етичного вчення - обґрунтування чеснот (доброді, мужності, стриманості, врівноваженості) як утіленого в розумному, вольовому й чуттєвому началах людської душі космічного світопорядку. Чуттєвому світові як позірному й нереальному Платон протиставив ідеальний світ, духовну безліч ідей, як його ідеальних сутностей, причин і "прообразів". Цей світ постає для нього дійсним, реальним, вічним і незмінним, а не просто іншим світом у порівнянні з чуттєво фіксованим земним буттям, що протистойть йому як оригінал копії, сутність - явищу. Більш того, це царство благих сутностей, що відрізняються від неповноцінного, примарного світу чуттєвих об'єктів, як благо від зла. Царство ідей освітлюється мудрістю й досконалістю вищої ідеї блага як такого, котре увінчує піраміду ідеального світу. Згідно з ученням Платона, царство ідей - джерело істини, спів-мірності, гармонії та краси, яка вдовольняє всі вимоги найвищої добродісності. Якщо одні філософи (названі пізніше матеріалістами) вважають, що першооснови становлять природу, а душу, вони виводять з першопочатків, то для інших (названих пізніше ідеалістами), за словами Платона, «літературних уподобань і є душа, а не вогонь і не повітря, бо душа є первинною ... саме душа існує за природою ».

Сам Платон відносив себе до других. Душа рухає саме себе, вона «править усім, що є на небі, на землі і на морі за допомогою своїх власних рухів, назви яких наступні: бажання, розсуд, турбота, рада, правильне і помилкова думка, радість і страждання, відвага і страх , любов і ненависть ». Від душі відбуваються «вторинні руху тіл». Душа «пестує все і веде до істини і блаженства».

Душа і тіло, за Платоном, протилежні. Якщо тіло - темниця душі, то душа є безсмертною сутністю, яка вселилася в тілесну оболонку.

Світ ідей Платона, як піраміда, завершується ідеєю Блага. Ідея Блага «надає пізнаванню речей істинність», є причиною знання, вона подібно до Сонця, що дає народження, що сприяє зростанню і харчуванню, дає речам буття й існування. Благо проявляється в прекрасному і щирому, його важко досягнути людському розуму, але його можна досягнути через красу, домірність і істину. Ідея для Платона є зразок (парадигма) для речей, загальне поняття, сутність даного класу речей, причина, до якої прагнуть речі. Платон - прихильник телеологічного розуміння світу, він вважає, що всі процеси в світі доцільні, продумані Творцем. Моральність у філософії Платона залежить від якості душі людини, її поведінки.

46. Філософія Аристотеля.

Аристотель (384 р. до н.е. - 322 р. до н.е.) - учень Платона, який відійшов від багатьох фундаментальних положень платонізму і створив свою філософську школу (Лікей). Основоположник багатьох наук - логіки, психології, естетики і т.д. Вчення Аристотеля справили величезний вплив на подальший хід розвитку європейської філософії. Аристотель залишив після себе величезну творчу спадщину, яку можна розділити на вісім груп: праці з логіки, загальнофілософські, фізичні, біологічні, психологічні, етичні, економічні та мистецтвознавчі. **Дітищем Аристотеля є логіка.** Наука про мислення і його закони викладена великим вченим у ряді його творів, які об'єднані під спільною назвою "Органон" ("Знаряддя"). Головною ж його філософською працею є "Метафізика". **Філософія у Аристотеля досить чітко виділяється із усієї сфери знання. Він розрізняє "першу" і "другу" філософії.** Фізика для Аристотеля все ще філософія, але "друга". Предметом "першої" філософії є не природа, а те, що існує за нею. **"Перша філософія,** за Аристотелем, – наука "найбільш Божа" у подвійному розумінні: по-перше, володіє нею скоріше Бог, ніж людина; по-друге, її предметом є "божественні предмети". **Тому Аристотель свою філософію називає теологією, вченням про Бога.** Однак Бог – це тільки "одне з начал". Тому філософія Аристотеля все-таки ширше теології. Вона вивчає взагалі "начала і причини всього існуючого, оскільки воно береться як існуюче". **Філософія Аристотеля – спроба розібратися в існуючому, розкрити його структуру, знайти в ньому головне, визначити його по відношенню до неіснуючого.** В цілому ж Аристотель – панлогіст. У Аристотеля закони мислення є одночасно і законами буття. У "Метафізиці" Аристотель дає визначення основного закону буття, подаючи його у двох формах: короткій і повній. Коротке формулювання гласить, що одночасно існувати і не існувати не можна, а повне стверджує, що неможливо, щоб одне і те ж одночасно було і не було притаманне одному і тому ж в однаковому розумінні.

Основні засади вчення Аристотеля про буття такі: 1) категоріальний аналіз існуючого; 2) причинний аналіз субстанції; 3) вчення про можливість і дійсність. **Матерія у Аристотеля вічна, при цьому вона не поступається формі. Матерія і форма – два співвічні начала. Все, що існує в природі, складається з матерії і форми.** Матерія є чиста можливість або потенціал речі, а форма – реалізація цього потенціалу. Форма робить матерію дійсністю, тобто втіленням у конкретну річ. Особливої уваги заслуговує вчення Аристотеля про душу. Він вважає, що **душу може мати тільки природне, а не штучне тіло.** Причому це природне тіло має бути здатним до життя. Здійснення можливості життя природного тіла Аристотель називає душею. Аристотель розрізняє три види душі. Два з них належать до фізичної психології, оскільки вони не можуть існувати без матерії. Третя метафізична. Через вчення про душу Аристотель оригінальне говорить про пізнання. Але уява не просто переробляється в поняття, а тільки сприяє тому, щоб закладені у душі форми буття перейшли із стану потенції в стан акту. Щоб перевести знання загального із стану потенції в стан акту, потрібен розум у всьому його обсязі, як пасивний, так і активний. А активний розум – це Бог. **Таким чином, у Аристотеля перемагає раціоналістична лінія: знання існує ще до процесу пізнання.** Філософія Аристотеля не завершує ні старогрецької, ні, тим більше, античної філософії. Але вона завершує найбільш змістовний період в історії філософії, який часто називають філософією класичної Греції. Ця філософія високо цінувалась ще в античний період, відігравала визначальну роль в епоху середньовіччя, без неї неможливе уявити європейську філософію Нового часу, як і сучасну філософську культуру.

47. Мудрість як безпосереднє джерело щастя в тлумаченні античної філософії.

Сократ стверджує, що **сенс людського життя**, його вище благо – **в досягненні щастя**. Щастя – це зміст добродійного буття, – заявляє філософ, але тільки моральна людина може бути щасливою (чи розумною, що в Сократа перше підмінює друге). Платон і Арістотель наголошували, що **щастя - вища мета людини, досягти якої може розумна, гідна, мудра особистість**. Платон зауважував, що мудрість зробить людей щасливими. Платон в першу чергу ставить акцент на реалізації і усвідомленні щастя не для індивідумів, а для суспільства. В жертву **суспільній гармонії**, яка **вважається Платоном реалізованим щастям**, повинні приноситися інтереси окремої людини. В ідеалістичній утопії Платона немає місця індивідуальності. Арістотель у IV ст. до н.е. вперше увів етику як самостійну дисципліну, мета якої - навчити людину як стати добродійною і щасливою. Арістотель доповнив Платона, вказавши, що добродійності та мудрості недостатньо для щастя, оскільки потрібні й тілесні, зовнішні блага. Як писав Арістотель, щастя – це така мета дій, яку «ніхто не вибирає ні заради благ, ні заради чогось іншого». Це, очевидно, щось досконале... (повне, кінцеве) й самодостатнє». Давньогрецький філософ Епікур вніс об'єктивний критерій у гедоністичну концепцію задоволення. В етичному повчанні **Епікур, стверджував**, що **«насолада є початок і кінець щасливого життя»**, однак, на відміну від Арістіппа, у число «щастя утворюючих факторів» він включав не тільки почуттєві (тілесні) насолоди, але й духовні, котрим віддавав перевагу, а розуму у формі аристотелівських «діаноетичних чеснот» — мудрості й розсудливості — надавав роль своєрідного фільтра, що дозволяє відокремлювати корисні задоволення від шкідливих. При цьому розрізнялися задоволення пасивні (відсутність страждань і атараксія, тобто безтурботність духу) й активні (радість та веселощі).

48. Елліністична філософія: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм.

Елліністична філософія — останній період розвитку філософії Стародавньої Греції, після Аристотеля, в період еллінізму — поширення грецької культури за межі старогрецьких колоній після завоювань Александра Македонського.

До **основних рис елліністичної філософії** відносять **етичну спрямованість і адаптацію східних релігійних моментів**.

1. Епікуреїзм (Епікур, Лукрецій, Горацій) виходить з того, що будь-якому відчуттю, почуттю повинна передувати "відчутність" як якась першооснова, аксіома. Атоми стали розумовими конструкціями, аналогіями відчутності буття, які могли змінювати свої напрямки, а джерело їх руху знаходилося в них самих. Справжнім джерелом пізнання, яке ніколи нас не обманює, є почуття. Об'єктивно існуючі речі "випромінюють" потоки атомів, кожний з цих потоків внутрішньо містить образ речі.

Найвищим щастям для індивіда проголошували задоволення й позбавлення від страждань і турбот.

2. Стоїцизм вчення однієї з найвпливовіших філософських шкіл античності, заснованої близько 300 р. до н. е. **Стоїки вважали логіку, фізику і етику частинами філософії.** Відоме їх порівняння філософії з фруктовим садом, де логіка — садова огорожа, фізика — фруктові дерева, а етика — плоди дерева, тобто результат, що базується на певних (зумовлено-визначених) принципах і обмежений певними рамками. Стоїцизм був впливовим філософським напрямком від епохи раннього еллінізму аж до кінця античного світу. Свій вплив ця школа залишала і на подальші філософські епохи. **Стоїки дотримувалися поглядів епікурейців. Вони уявляли Космос як першооснову усього живого на світі. Вони вважали, що якщо їхня увага не буде спрямована на богів, то вони самі зможуть наблизитися до них і в певному значенні самі ними стати.**

3. Скептицизм (Піррон з Еліса і Секст Емпірика) третій напрямок раннього еллінізму. **Представники даного напрямку послідовно проводять загальний принцип раннього еллінізму, а саме принцип відносності всього що нас оточує, наших думок і наших дій.** Він стає своєрідним загальним методом дослідження будь-яких явищ і дій людини. **В основу філософського підходу закладається положення про те, що необхідно не пізнавати, а просто жити, не висловлюючи жодних претендуючих на істину суджень, і зберігаючи внутрішній спокій.** Наслідком такої установки стало заперечення самоцінності майже всієї попередньої історії філософської думки. Однак скептицизм мав і позитивне значення завдяки тому, що він гостро поставив проблему знання та істини, звернув увагу на можливість одночасного існування різних думок, виступаючи проти догматизму і абсолютизації якоїсь однієї істини. Власну невдачу в галузі філософського пізнання, власне безсилля перед нею розкрилася для них істиною: вони лицемірно перенесли її на всю філософію в цілому за принципом: "Якщо я чого-небудь не знаю, то цього не існує". **Скептицизм як філософський напрямок став симптомом згасання творчої думки грецьких мислителів.**